

Калінчук Ф. М.,

Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир

ЖИТИ ТВЕРЕЗО – НЕ СВЯТІСТЬ, А НОРМА

У статті обґрунтовується думка про тверезий спосіб життя з точки зору педагогіки та психології, духовних та моральних принципів; розкривається сутність пропаганди “культури” споживання алкогольних виробів як головної рушійної сили алкоголізації суспільства. Розглядається та аналізується новий підхід до проблем алкоголевживання в християнському середовищі. Пропонуються психолого-педагогічні рекомендації, щодо вирішення проблеми алкоголізації суспільства та шляхи її подолання.

Ключові слова: *тверезий спосіб життя, пропаганда, алкогольні вироби, середовище, суспільство.*

В статье обосновывается мысль о трезвом способе жизни с точки зрения педагогике и психологии духовных и моральных принципов; раскрывается сущность пропаганды “культуры” употребления алкогольных изделий как главной движущей силы алкоголизации общества. Рассматривается и анализируется новый подход к проблеме алкоголеупотребления в христианской среде. Предлагаются психолого-педагогические рекомендации относительно решения проблемы алкоголизации общества и пути ее преодоления.

Ключевые слова: *трезвый образ жизни, пропаганда, алкогольные изделия, среда, общество.*

An idea about the sober way of life from the viewpoint of pedagogy and psychology, spiritual and moral principles is grounded; the essence of propaganda of “cultural consumption of alcoholic products” being the main motive body of alcoholization of the society is revealed. The new approach to the problems of consumption of alcohol in a Christian environment is examined and analyzed. Psychological and pedagogical recommendations of resolving the problem of alcoholization of the society and the ways of its overcoming are offered.

Key words: *temperance, propaganda, alcoholic drinks, surroundings, society.*

Невпинно зростають масштаби духовної, моральної та соціальної кризи. Погіршення стану здоров'я українського народу є реальною загрозою для майбутнього нашої держави та її національної безпеки. Особливе занепокоєння викликає стан духовності і фізичного здоров'я у дітей та молоді. Вочевидь, формування алкогольної залежності відбувається в суспільстві в конкретних соціальних групах, і тому алкоголізація особистості є специфічним проявом загального процесу соціалі-

зації, а розгляд має проводитись з точки зору врахування соціальних, психолого-педагогічних закономірностей.

На рівні філософського аналізу феномен здоров'я людини розглядається у працях Е. М. Кудрявцева, Ю. П. Лісіцина, Л. П. Сущенко; медико-біологічний рівень викладено в дослідженнях М. М. Амосова, В. І. Войтенко, З. М. Шкиряк-Нишник; соціально-педагогічний представлено у роботах В. П. Петленко, Г. І. Царегородцева, Д. А. Изуткіна, Л. Г. Матроса та ін. Загальними теоретичними передумовами для розв'язання нами цієї проблеми стали дослідження соціально-психологічних чинників соціалізації особистості (Г. Лебон, Г. Тард, В. М. Бехтерев, Г. М. Андреева, С. С. Кузьмін, В. М. Куліков, В. В. Новіков, В. С. Семьонов, Г. Клоус та ін.).

Важливе значення для розуміння проблеми алкоголізації особистості мають роботи в дитячій і підлітковій наркології та наркоманії (Б. С. Братусь, П. І. Сидоров, В. С. Бітецький, В. В. Колесов, В. Л. Романова, В. В. Гульдман, В. І. Петракова та ін.). Щоб більше розуміти проблему, яку ми розглядаємо, варто ознайомитися з роботами традиційно наркологічного, нозоцентричного характеру (Б. М. Гузикова, Н. Я. Копит, Ц. П. Короленко, В. Ю. Зав'ялова, П. І. Сидорова, Е. Є. Бехтель та ін.).

До цього часу, залишаються недостатньо вивченими і не мають широкого застосування ідеї провідних учених (І. М. Сеченова, І. П. Павлова, Н. Є. Введенського, Ф. Г. Углова, Г. А. Шичка, О. М. Маюрова, В. М. Ловчева та ін.) про впровадження в суспільстві культури здорового способу життя [1–5].

Аналіз феномену і механізмів алкогольної залежності проводитиметься в межах психоаналітичного та біхевіористичного підходів, екзистенціальної психології, з позицій теорії діяльності, транзактного аналізу тощо. Між тим, алкогольна залежність формується зазвичай за допомогою спілкування, несе на собі відбиток міжособистісних, групових і міжгрупових взаємодій. У ній відображаються культурні стереотипи і феномени, але психолого-педагогічний та соціально-психологічний аспект формування алкогольної залежності ще не став предметом спеціальних наукових досліджень, а проблема культури здоров'я, як невід'ємна частина здорового способу життя, залишається недостатньо вивченою.

Маючи безліч наукових, педагогічних розробок та пропозицій, які були впроваджені для покращення ситуації в педагогіці та державі в цілому, важко не помітити, що стан справ з кожним роком погіршується. Саме тому пошуки оптимального вирішення проблеми здорового способу життя в педагогіці продовжуються. Провідні науковці в галузі медицини, педагогіки, психології перебувають в постійному пошуку оптимального варіанту покращення духовного, морального, фізичного здоров'я в суспільстві. Але завжди існували та існують причини, які не

дають правильно побудувати процес формування здорової особистості і суспільства.

Відтак, **метою** статті є обґрунтування думки про тверезий спосіб життя з точки зору педагогіки та психології, духовних та моральних принципів.

Відмітимо, що масового розповсюдження серед дітей, молоді та дорослого населення набуло вживання алкоголю, нікотину та інших наркотичних, психотропних речовин. Це породжує та підсилює зростання аморальності та бездуховності, розпусного життя, егоїзму та байдужості до власного здоров’я, проблем сім’ї, держави. Деградує національна культура, втрачаються здорові, тверезі національні традиції, руйнується генфонд нації, народжується неповноцінне потомство, зростає рівень безпліддя та суїцидів.

Особливо сильно і боляче, проблеми алкоголевживання та тютюнопаління вразили православне середовище. Воно виявилось не захищеним від злочинної, на наш погляд, пропаганди так званої “культури вживання алкоголю”. Саме ця безбожна, антинаукова пропаганда набрала катастрофічного розмаху на державному та інших рівнях і, як не дивно, майже всі православні люди, втративши пильність, сліпо прийняли цю неадекватну теорію про “культурне поглинання алкогольних сумішей”. Для багатьох православних християн стало нормою виправдовувати своє вживання алкогольних виробів навіть прикриваючись Святим Євангелієм, спотворюючи вислови і настанови Ісуса Христа та Святих Апостолів, шельмуючи та нібито звинувачуючи Святе Письмо у спонуканні православних християн до пияцтва.

Давайте пригадаємо, що нам говорить Святе письмо [6]: “Нехай слово Ваше буде так – так, ні – ні, а що поверх того, то від лукавого” (Матв., 5. 37). Відтак, це повчання дозволяє дійти висновку: “або ти п’єш, або живеш тверезо, решта від лукавого”. Згадайте також слова апостола Павла: “І не впивайтеся вином, в якому розпушта, але краще наповнюйтесь Духом, розмовляючи між собою псалми” (Ефесян 5. 18-19). Не можуть залишатися байдужими православні християни і до цієї нині вельми актуальної заповіді Христа: “Краще не їсти м’яса і не пити вина і не робити нічого такого, від чого твій брат притикається, спокушається та знемагає” (Римл., 14.21). Ці слова закликають нас до негативного ставлення до алкоголю як своєрідному наркотику: чи може православний християнин позитивно сприймати цей згубний суспільний феномен, коли докола співаються мільйони православних братів та сестер, усвідомлюючи при цьому, що будь-яка блага справа розпочинається з самого себе.

Відмітимо, що для подолання руйнівних наслідків, породжених негативними звичками працюють багато державних, громадських та благодійних структур. З іншого боку, широкого розмаху набирала так звана боротьба з пияцтвом та алкоголізмом, яка позбавлена будь-якої мо-

ралі, духовності та любові, не кажучи вже про її антинауковий та антихристиянський підхід, коли люди “п’яного світогляду” борються з собою подібними завдяки таким методам, у площині яких немає місця свідомо тверезому світогляду, а є наявною лише заборона, страх та такі аргументи, як “сила волі”, “взяття себе в руки”. Очевидним є те, що від такої пропаганди та боротьби ситуація з кожним роком погіршується. Число п’яниць та алкоголіків катастрофічно збільшується, число курців серед молоді зросло в декілька разів, а алкоголевживання в десятки. Поряд із легальними наркотиками, алкоголем та ніотином, отримують поширення і нелегальні.

Суттєво, що наслідки “алкогольної” та “тютюнової” катастрофи вже перевершують наслідки всіх воєн, голодоморів, землетрусів, епідемій чуми, холери тощо. Відтак, держава занепокоєна станом речей, що склався. Про це свідчить документ, який був прийнятий Верховною радою України в 2003 році, а саме – Закон “Про захист суспільної моралі”. В цьому законі, який покликаний захистити людей від алкогольно-наркотичної епідемії у статтях 2 та 7 говориться, що “забороняється виробництво та розповсюдження продукції, яка.. пропагує наркоманію, токсоманію, алкоголізм, тютюнопаління та інші шкідливі звички” (підкреслено нами – Ф. К.). На наш погляд, це формулювання виявляється неадекватним науковим засадам пропаганди здорового способу життя, оскільки алкоголізм – це кінцевий стан процесу алкоголевживання, тобто алкоголізм – це, для більшості людей закономірний наслідок, викликаний виключно вживанням алкоголю. І саме тому потрібно було б написати правильно, без лукавства: “...Пропагує наркоманію, токсоманію, алкоголевживання, тютюнопаління та інші шкідливі звички”. Це примусило б думати і робити відповідні висновки принаймні, розумних, думаючих людей.

Про яке духовне та моральне відродження в такій ситуації можна говорити, коли навіть державні закони не захищають повною мірою, а інколи спонукають до вживання алкоголю, коли рідний “МІНЗДРАВ” попереджаючи про “надмірне” вживання алкоголю, що по суті теж закликає до його вживання. На наш погляд, без дієюю та марнотратною залишається наркологічна та інші державні служби, покликані покращити ситуацію у цій сфері. В такій складній ситуації, коли свідомість людей спрямована на отримання сурогатного задоволення від вживання алкоголю, нікотину та інших наркотиків, процвітає бездуховність та аморальність. Та хіба в сп’янілому (бодай навіть періодично) та прокуреному мозку може знайтися місце для Бога та духовних і моральних цінностей, про які так полюбляють говорити деякі офіційні особи.

Саме тут слід згадати чудову пораду з Євангелії: “І пізнаєте правду і правда зробить вас вільними” (Ів., 8, 32). Тільки через пізнання правди, суспільство може стати кращим, коли кожна поміркована, патріотично

налаштована людина, особливо та, від котрої щось залежить у вирішенні згаданих вище проблем, мала б зробити певні висновки.

Відтак, постає питання, чому не спрацьовують старі методи, старі підходи так званої “боротьби з алкоголізмом” та іншими негативними звичками? Де вихід і як зарадити лиху, яке вже набрало епідемічного характеру?

Відповідь на це непросте запитання запропонувала група переважно православних учених із Новосибірська та Санкт-Петербурга. Цими дослідниками та громадськими діячами була відновлена та вдосконалена наука *собріологія*, творцями якої були видатні вчені такі як Д. І. Менделєєв, І. М. Сеченов, В. М. Бехтерев, І. О. Сікорський, І. Н. Введенський, О. Л. Мендельсон, С. О. Рачинський, І. П. Павлов, Ф. Г. Углов, та інші. Собріологія являє собою цілісну психолого-педагогічну програму, в основу котрої покладена методика вітчизняного вченого-фізіолога Геннадія Шичка. Програма розрахована на всі верстви населення і базується на формуванні тверезого світогляду через пізнання правди про алкоголь, нікотин, розпусту, інші недоліки та негативні аспекти людства. Вона широко висвітлює основи свідомо тверезого способу життя, надаючи людині право вибору, не між “кемелом та примною”, “коньяком чи брагою”, а між “тверезим та п’яним”, “розумним та дурним”, “здоровим та хворим”, “духовним та бездуховним” тощо. Це відповідає зазначеному нами вище висновку із Святого Письма, “так-так, ні-ні, все решта від лукавого”.

Ця методика, в першу чергу, передбачає підготовку високо духовної свідомо тверезої, патріотичної, православної еліти, котра б досконало володіла основами мистецтва тверезого, здорового способу життя і була б здатна особистим прикладом повести за собою українську націю. Лише таким чином, через пізнання правди, долаючи певні фальшиві стереотипи про алкоголь та нікотин, інші наркотики, створюючи престижне, привабливе середовище з тверезим здоровим світоглядом, можливо зупинити духовну, моральну, фізичну деградацію нашого народу і створити чудове підґрунтя для посіву в Душах людей зерна духовних та моральних цінностей.

Великий вітчизняний невролог В. М. Бехтерев зазначав, що питання про величезну шкоду, яку приносить алкоголь, недостатньо зрозумілі для малокультурних мас, і навіть для більшості інтелігентів часто не зрозумілим є те, що алкоголь – це безумовна отрута. Навіть навпаки, переважають думки про користь малих, “помірних” доз алкоголю, хоча спроби деяких вчених довести цю “користь” зазнали повного провалу після подальших поглиблених наукових досліджень. З тих пір, як доведена цілковита шкідливість алкоголю з науково-гігієнічної точки зору, не може бути навіть мови про наукову підтримку “малих” та “помірних” доз алкоголю, оскільки, як правило, процес алкоголізації розпочинається

з малих доз алкоголю і згодом ці малі дози переростають у великі. Теж саме стверджують і експерти Всесвітньої організації охорони здоров'я, які зазначають, що безпечних доз алкоголю для організму людини не існує. Тим більше, що, як іронічно питає академік Ф. Г. Углов, “можливо, пропагандисти “культурного” вживання вина мають на увазі, що після прийняття якоїсь дози вина люди стають культурнішими, розумнішими, цікавішими, їх бесіда більш змістовна, наповнюється глибоким змістом?” [3].

Дослідженнями наукової школи І. П. Павлова доведено, що вже після першої, самої малої дози алкоголю в корі головного мозку паралізуються ті відділи, де закладені елементи виховання, тобто культури. Відтак, про яку “культуру вино пиття” можна говорити, якщо після першої чарки, в мозку людини зникає саме те, що придбано вихованням, тобто зникає сама культура поведінки людини, порушуються вищі функції мозку, які підміняються нижчими асоціативними формами, які нагадують собою явище суто патологічне. Як доводять психологічні та фізіологічні дослідження, зміною якості асоціацій пояснюється вульгарність думок “людини напідпитку”, схильність до стереотипних та тривіальних висловлювань, до пустої гри словами.”

Відтак, алкоголь та культура – це абсолютно несумісні поняття, подібно до таких дихотомічних понять, як “гаряче і холодне”, “мокре і сухе”, “грішне і праведне” тощо. В суспільстві потрібні негайні і радикальні зміни у свідомості людини, суспільства в цілому, які забезпечили б формування тверезого здорового способу життя, а той в свою чергу, буде сприяти духовному, моральному, культурному, фізичному розвитку людини і її самовдосконаленню.

Священик Г. Петров в збірнику статей, присвячених пропаганді тверезого, здорового способу життя, приводить слова Святителя Тихона Задонського, які в наш час повинні стати взірцем для всіх православних людей: “Є дві дороги, вибирай будь-яку: одна служить ворогу, а друга – Богу. Хочеш служити ворогу – пий вино, горілку, пиво, частуй людей, справляй христини, весілля з частуванням – і ти послужиш ворогові. Хочеш служити Богу, то перше: покинь сам вживати пиво, вино, горілку; ні багато ані мало, а зовсім покинь для того, щоб не піддавати спокусі інших людей. Друге: покинь звичай частувати інших на проводах, весіллях, христинах; не бійся того, що засудять тебе за це люди, не людей бійся, а Бога” [4: 20-30].

Відтак, важливим є подальші наукові дослідження у зазначеній актуальній галузі, діяльність наукової, патріотично налаштованої православної еліти, поширення поглядів про тверезий спосіб життя на уроках з християнської етики, ОБЖ, факультативах та позанавчальних заходах, у витворах мистецтва, пресі. Почесне місце в отверезинні нашого суспіль-

ства мають займати уроки собріології, науки про тверезу людину, тверезе суспільство в цілому. Вони мають зайняти відповідне місце серед уроків християнської етики, що постає найважливішою ланкою в процесі духовного, морального і фізичного виховання дітей та молоді. Звідси випливає закономірний висновок: жити тверезо – це не святість, а лише норма, без котрої неможливий духовний, моральний, фізичний розвиток людини, суспільства в цілому.

Література:

1. Введенский И. Н. Опыт принудительной трезвости / И. Н. Введенский. – Москва. Издание Московского Столичного Попечительства о Народной Трезвости, 1915. – 32 с.
2. Дроздов И. В. Геннадий Шичко и его метод / И. В. Дроздов. – Л., 1991. – 60 с.
3. Углов Ф. Г. Самоубийцы / Ф. Г. Углов. – СПб.: Возрождение России. 1995. – 120 с.
4. Сборник статей священника Г. Петрова “Пьянство долой”. – Киев, 1991. – 86 с.
5. Собриология / Под ред. проф. А. Н. Маюрова. – Н. Новгород: Гладкова О.В., 2009. – 440 с.
6. Библия: Книги священного писания старого и нового завета. – М.: Изд. Московской патриархии, 1983. – 1371 с.